

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ЯК КЛЮЧОВИЙ ПРИНЦИП ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ

ENSURING GENDER EQUALITY AS A KEY PRINCIPLE OF AN INDIVIDUAL'S LEGAL STATUS

У статті розглянуто поняття гендерної рівності та рівноправності як принципи, що розглядаються в контексті правового статусу особи. Гендерна рівність передбачає рівність прав та можливостей для осіб незалежно від їхньої гендерної належності. У свою чергу це означає відсутність дискримінації на підставі гендерної ідентичності.

З іншого боку, гендерна рівноправність ставить за мету забезпечення рівних можливостей всіх гендерних груп у суспільстві. Це означає активне врахування специфічних потреб та позицій жінок та чоловіків у процесах прийняття рішень та розвитку суспільства.

Згідно з конституційним правом, гендерна рівність визнається як основний принцип правового статусу особи. Вона впливає на формування демократичної держави та громадянського суспільства. Підкреслюється важливість рівноправності у формуванні суспільства, де кожна особа має однакові можливості, без обмежень через гендерну приналежність.

Аналізуючи гендерну систему та гендерний порядок, досліджуються основи цих концепцій у контексті українського суспільства. Це означає розгляд не лише правового аспекту, а й соціокультурних та економічних факторів, які впливають на реалізацію цих принципів.

Ці принципи грають важливу роль у розвитку сучасного суспільства та формуванні його цінностей. Вони допомагають створювати більш справедливе та рівноправне оточення для всіх громадян, незалежно від гендерної ідентичності.

Був розглянутий історичний аспект розвитку понять гендерної рівності та рівноправності у світовій та національній практиці. Це допомогло зрозуміти еволюцію цих принципів та їх вплив на сучасне суспільство. Була також розглянута проблема стереотипів і упереджень щодо гендерної рівності та рівноправності. Це включає в себе вивчення та усунення гендерних стереотипів, які можуть обмежувати можливості особистості у суспільстві та приводити до дискримінації.

Ключові слова: *рівність, рівноправність, гендер, правовий статус, гендерна система, дискримінація.*

The article explores the concepts of gender equality and equity as principles examined in the context of an individual's legal status. Gender equality implies equal rights and opportunities for individuals regardless of their gender identity, thereby advocating against discrimination based on gender identity.

On the other hand, gender equity aims to ensure equal opportunities for all gender groups in society, actively considering the specific needs and positions of women and men in decision-making processes and societal development.

According to constitutional law, gender equality is recognized as a fundamental principle of an individual's legal status. It influences the formation of a democratic state and civil society, emphasizing the importance of equality in shaping a society where every individual has equal opportunities without limitations due to gender affiliation.

Analyzing the gender system and gender order involves exploring the foundations of these concepts within the context of Ukrainian society. This encompasses not only the legal aspect but also socio-cultural and economic factors that impact the realization of these principles.

These principles play a crucial role in the development of modern society and the formation of its values. They aid in creating a fair and equitable environment for all citizens, regardless of their gender identity.

The historical aspect of the development of gender equality and equity concepts in global and national practices were also considered. This helped understand the evolution of these principles and their influence on contemporary society.

Furthermore, the issue of stereotypes and biases regarding gender equality and equity was addressed. This includes studying and mitigating gender stereotypes that may limit an individual's opportunities in society and lead to discrimination.

Key words: *equality, equity, gender, legal status, gender system, discrimination.*

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2023.37.8>

Тюріна Д.М.

к. пед. наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Національний університет цивільного
захисту України

Постановка проблеми у загальному вигляді. Від початку прийняття Конституції України 1996 року, правовий інститут основних прав і свобод людини і громадянина отримав новий відтінок, оскільки цей документ відображав ключові демократичні ідеї. Для науки конституційного права виникла необхідність розглядати загальні теоретико-методологічні основи цього правового інституту. У період змін та перетворень, пов'язаних з європейською інтеграцією, перед багатьма вітчизняними вченими виникла нова проблематика для дослідження – це вивчення основних принципів інституту конституційних прав і свобод

людини, в якому важливе місце займає принцип рівноправності, гендерної рівності та подолання дискримінації у будь-якому її виявленні.

Актуальність дослідження забезпечення гендерної рівності як принципу правового статусу обумовлена тим, що в умовах сьогодення попередні підходи до розуміння її сутності і змісту виявилися недостатніми.

В сучасній науці рівноправність у контексті загальної доктрини прав людини залишається недостатньо дослідженою, як з точки зору правового змісту принципу рівноправності, так і щодо практики його застосування. Очевидна потреба в розгляді історичного аспекту роз-

витку понять гендерної рівності та рівноправності, уніфікації підходів до розуміння змісту і суті принципу рівноправності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Зокрема, проблему рівноправності вивчали й аналізували такі українські вчені та науковці: М.І. Баршевська, О.М. Бондаренко, І.М. Вайсблат, М.Г. Гуменюк, Л.В. Дворянська, А.А. Заїка, О.Б. Ковальчук, Н.І. Маркова, М.С. Петренко, Л.М. Слободяник, Н.О. Шевченко та інші. Вони звертали увагу на різні аспекти цього принципу, включаючи його застосування у правових нормах, соціальній сфері та проблеми реалізації в контексті українського суспільства. Незважаючи на численні публікації з питань гендерної рівності та висвітлення принципу рівноправності, повна картинка змісту та значення цього принципу з точки зору конституційного права залишається невизначеною. Це потребує подальшого вивчення та дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на ретельне вивчення принципу рівноправності, його повне тлумачення в контексті конституційного права ще залишається невизначеним. Потреба в уточненні понятійного апарату та уніфікації підходів до розуміння змісту і суті конституційного принципу рівноправності для більш точної та конкретної його реалізації на практиці. Також потреба в докладніших дослідженнях рівноправності з точки зору правового змісту та узагальнення практики його застосування.

Мета статті. Метою цієї статті є дослідження історичного аспекту поняття гендерної рівності, уточнення понятійного апарату та уніфікації підходів до розуміння змісту і суті конституційного принципу рівноправності, також розглянути проблему стереотипів і упереджень щодо гендерної рівності та рівноправності.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи поняття гендерної рівності та рівноправності, слід зауважити, що історичний аспект розвитку гендерної рівності та рівноправності у світовій та національній практиці відображає значний шлях, пройдений цими принципами. Починаючи з ранніх рухів за рівність прав жінок у минулому, вони перетворилися на ключові складові сучасного соціального та правового суспільства.

Ця еволюція була досить значущою, спочатку зорієнтованою на визнання основних прав жінок як осіб, що заслуговують на ті ж права та можливості, що й чоловіки. Далі, ці принципи стали ширше застосовуватися у багатьох сферах життя, включаючи освіту, ринок праці, політику, та громадський участь.

У світовій практиці цей еволюційний процес дав змогу створити законодавство та програми, що сприяють зменшенню гендерних нерівностей та дискримінації. У національній практиці, також відбувалося зростання усвідомлення необхідності гарантування рівних можливостей та прав для всіх громадян, незалежно від їхньої гендерної приналежності.

Слід зазначити, що цей історичний аспект є дуже важливим, оскільки він демонструє поступовий перехід від нерівності до більш рівноправного суспільства. Вплив цих принципів на сучасне суспільство може бути важливим і позначитися на подальшому розвитку та зміні у багатьох сферах життя.

Розглянемо поняття гендерної рівності та рівноправності як принципи, що розглядаються в контексті правового статусу особи у порівнянні, визначаючи сутність, природу і потребу (таблиця 1).

У цій таблиці відображені ключові аспекти гендерної рівності та рівноправності як прин-

Таблиця 1

Порівняння понять гендерної рівності та рівноправності як принципів, що розглядаються в контексті правового статусу особи

Аспект	Гендерна рівність	Гендерна рівноправність
Означення	Забезпечення рівних прав та можливостей для осіб незалежно від гендерної належності	Забезпечення рівних можливостей для всіх гендерних груп у суспільстві
Сутність	Уникнення дискримінації на підставі гендерної ідентичності	Активне врахування потреб та позицій жінок та чоловіків у прийнятті рішень та розвитку суспільства
Природа	Принцип правового статусу особи, визнаний у конституційному праві	Також визнаний як принцип правового статусу особи, що впливає на формування громадянського суспільства
Потреба	Визначення чітких механізмів усунення гендерних нерівностей	Реалізація принципів рівності та усунення гендерних стереотипів для забезпечення рівних умов у суспільстві

Джерело: сформовано на основі [3; 5]

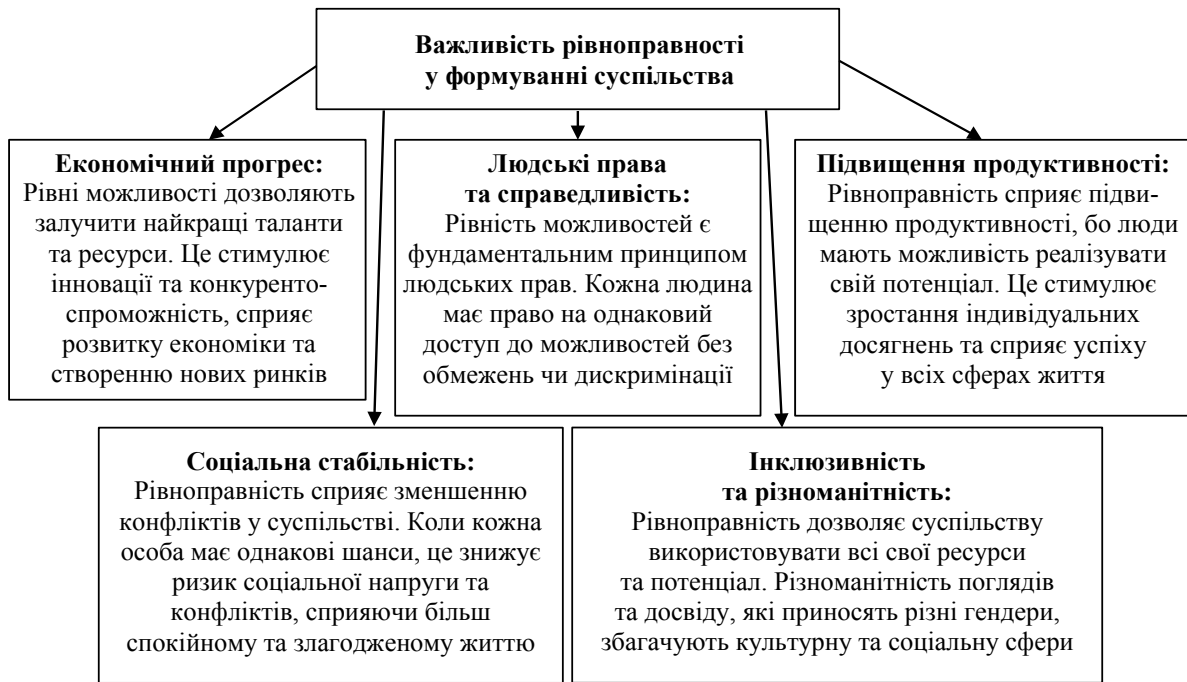

Рис. 1. Важливість рівноправності у формуванні суспільства

Джерело: сформовано на основі [2; 4]

ципів, розглянутих у контексті правового статусу особи, визначаючи їхнє означення, суть, природу та потребу у суспільстві.

Гендерна рівноправність має ставити за мету забезпечення рівних можливостей всіх гендерних груп у суспільстві. Це означає активне врахування специфічних потреб та позицій жінок та чоловіків у процесах прийняття рішень та розвитку суспільства, що можуть відрізнятися через різноманіття ролей і функцій, які вони виконують у суспільстві:

1. Економічні аспекти – жінки частіше стикаються з фінансовими обмеженнями через нерівні умови оплати праці чи доступ до ринку праці. Це може впливати на їхню можливість брати участь в економічних рішеннях та розвитку.

2. Сімейна сфера – жінки, як правило, несуть більшу відповідальність за догляд за дітьми та домашнім господарством. Це може обмежувати час і можливості для участі у прийнятті стратегічних рішень.

3. Політична участь – жінки нерідко зустрічають перешкоди в участі в політичних процесах через культурні, соціальні та інші бар'єри. Нерівність у представленості у владних органах може впливати на ухвалення рішень, що враховують тільки певні інтереси.

4. Соціокультурні норми – відповідно до соціокультурних норм може скластися стереотипне сприйняття ролей жінок і чоловіків, що впливає на їхню участь у різних аспектах суспільного життя та ухвалення рішень.

5. Здоров'я та безпека – частіше жінки та чоловіки мають різні потреби у сфері здоров'я та безпеки, що варіюються від питань репродуктивного здоров'я до фізичної безпеки у суспільстві.

Врахування цих відмінностей у потребах та позиціях при прийнятті рішень може сприяти створенню більш відкритого, рівного та врівноваженого суспільства.

Зауважимо, що рівноправність у суспільстві – це основа справедливого та розвинутого соціуму. Однакові можливості для всіх, незалежно від їхньої гендерної приналежності, мають ключове значення з кількох причин (рисунок 1).

Виходячи з вищенаведеного, можна сказати, що рівноправність створює сприятливі умови для економічного, соціального та культурного розвитку суспільства, дозволяючи кожній особі реалізувати свій потенціал без перешкод, які можуть виникати через її гендерну приналежність.

Основний принцип правового статусу особистості – це рівноправність. Норма статті 24 Конституції України встановлює цей принцип, за яким усі мають рівність перед законом та судом [1]. Вона охоплює безпосередню рівність перед законом для всіх і верховенство закону для кожного. Другий аспект – це рівність прав і свобод людини та громадянина без обмежень через різні обставини, які згадані у статті 24. Це визначає якісну рівність прав людини, що вища за будь-які

відмінності. Третій аспект – рівність прав і свобод чоловіків і жінок, або гендерна рівноправність. Ця норма забезпечує свободу вибору гендерної ролі для кожної особи, незалежно від статі.

Загалом слід зауважити, що на рівні Конституції України гендерна рівноправність виокремлена як самостійний та незалежний елемент у достатньо значимому принципі рівноправності правового статусу особистості.

Висновки. Таким чином, у системі принципів правового статусу особи ключове значення має гендерне рівноправ'я – це спрямоване конституційне закріплення рівності чоловіків і жінок, їхній подальший розвиток та підтримка інших принципів (про які ми говорили вище) формують гендерну модель суспільства, що базується на ідейній рівності статей. Цей принцип допомагає враховувати різноманітні потреби, позиції та обставини жінок та чоловіків у процесах ухвалення рішень, що є ключовим для розвитку справедливого і рівноправного суспільства. Гендерна рівність гарантує, що всі гендерні групи мають однаковий доступ до можливостей, ресурсів та прийняття рішень без обмежень через статеву належність. Цей принцип сприяє виникненню більш відкритого, врівноваженого суспільства, де кожна особа

може вільно реалізовувати свій потенціал незалежно від статі. Забезпечення гендерної рівності відкриває шлях до справедливішого, більш продуктивного та гармонійного суспільства, що покликане підтримувати і розвивати громадянський та особистісний розвиток всіх його учасників.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28 червня 2006 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30.
2. Заїка А.А. Гендерна рівність як принцип правового статусу особи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, Ужгород, 2016. С. 65–70. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/> (дата звернення: 26.11.2023).
3. Ковальчук О.Б. Гендерна рівність у сучасному суспільстві: проблеми та перспективи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, Київ, 2020, № 2(43), С. 112–125. DOI: 10.13140/RG.2.2.13523.75040.
4. Петренко М.С. Правове забезпечення гендерної рівності: національний та міжнародний аспекти. *Юридичний часопис*, Київ, 2018, № 4(35), С. 87–99. URL: <https://jurarchive.kiev.ua/index.php/arkhiv-nomeriv> (дата звернення: 25.11.2023).
5. Шевченко Н.О. Гендерна рівність у конституційному праві України: проблеми та перспективи. *Право та суспільство*, Харків, 2017, № 2(18), С. 34–47. DOI: 10.21474/ptsu-2017.18.02 (дата звернення: 22.11.2023).